

Työryhmä 2. PARASa Suomea? Paikallisdemokratian ja maaseudun asema kuntaliitoksissa

Ryhmän vetäjä Eero Uusitalo, sihteeri Kari Leinamo

Työryhmässä kuultiin kolme alustusta, joiden pohjalta käytiin vilkasta keskustelua. Erityisasiantuntija Päivi Kurikka Kuntaliitosta pohti demokratian toimivuutta, tutkija Kari Leinamo Vaasan yliopiston Levón-instituutista maaseudun luonnetta vuonna 2030 ja maaseutuneuvos Eero Uusitalo maa- ja metsätalousministeriöstä kunnan ja kylien kehittyvää vuorosuhdetta.

Päivi Kurikan mukaan huoli demokratian toimivuudesta ja asukkaiden äänen kuulumisesta on toimintaympäristön ja rakenteiden muuttuessa aiheellinen. Kuntaliitoksissa suurten ja keskisuurten kaupunkien maaseutualueet kasvavat ja samalla maaseutu ja kaupunki asettuvat vastakkain. Uudessa tilanteessa eri osapuolten näkökulmat on otettava huomioon ja maaseutu on saatava osaksi kunnan strategiaa, vaati Kurikka. Maaseudun huomioon ottamiseen on sitouduttava jo liittosopimuksissa. Alueelliset toimielimet on saatava toimimaan. Kun vuonna 2009 tehdyissä yhdistymisratkaisuisa vain runsaaseen kolmasosaan perustettiin jokin liitosalueen toimikunta, on sellainen tulevaisuudessa oltava liitostilanteissa itsestäänselvyys. Suunnitteluprosessi ja strategian laatiminen vie toki aikaa, mutta vain siten saadaan hyviä päätöksiä.

Käydyssä keskustelussa peräänkuulutettiin strategioiden uskottavuutta: nykyisin strategiat ovat täysin ristiriidassa päätösten kanssa. Maaseutu ei välttämättä edes kuulu suurten kaupunkien strategioihin. Kuntalaiset ja kylät tulisi ylipäättään noteerata, sillä suurkunnissa demokratiavaje on todennäköinen. Jopa asioiden seuraaminen alkaa olla vaikeaa, kun yksiköiden suuruuden takia tietoa maaseutualueista ei ole mahdollista saada. Yksi mielenkiintoinen demokratian sovellus voisi olla maaseutuvaikutusten arviointi. Esimerkiksi Lahden ympärille rakennettavassa, miltei koko maakunnan käsittävässä kunnassa, voisi tämänkaltaisen arviointi olla puolueeton tapa arvioida liitoksen toteuttamista ja sen vaikutuksia. Arviointi herättäisi myös maaseudulla luottamusta keskuskaupunkia kohtaan.

Kari Leinamo pohdiskeli maaseudun muutosta 20 vuoden aikajänteellä. Leinamon arvion mukaan kuntarakenteen uudistuspyrkimysten tuloksena on hajanainen kuntakenttä: suurten maaseutu–kaupunki -kokonaisuuksien välissä säilyy myös pieniä itsenäisiä kuntia. Valitettavasti esimerkit osoittavat, etteivät palvelut säily suurten kuntien liitosalueilla erityisen hyvin. Tulevaisuudessa paine kohdistuu entisiin kuntakeskuksiin ja on oletettavaa, että vuonna 2030 nykyinen keskittymiskehitys on iskenyt rankasti kirkonkylien palveluvarustukseen. Nykyisestä koulujen lakkauttamisaallosta huomaa, miten vaikeaa vallitsevaan linjaan on saada muutosta. Leinamon arvion mukaan maaseutu on tulevaisuudessa kuitenkin yhä kiinnostavampi asuinpaikka. Vaikka palvelut karkaavat maakuntakeskuksiin ja autoilun merkitys kasvaa, asukkailla on tapana löytää ratkaisu käytännön arjen sujumiseen.

Käydyssä keskustelussa todettiin, että lähipalveluihin on jatkossa pakko kiinnittää huomiota. Tällä hetkellä palvelujen karsimisella jopa ennakoitaan kehitystä ja tehdään päätöksiä etukäteen. Näillä ratkaisuilla vain lisätään vauhtia alasajon

aiheuttamiin kielteisiin vaikutuksiin. Suostuvatko myös ”parhaan” maaseudun eli kaupunkien läheisten paikkakuntien asukkaat palvelujen karsimiseen? Kyse on asukkaiden tasa-arvoisuudesta: keskustelussa kysyttiin, voiko maaseudulla asua, jos kaikki palvelut viedään maaseudulta pois. Jos esimerkiksi lukioita on vain kaupungeissa, palataan maaseudulla aikaan, jolloin asuinpaikka vaikutti koulutusvalintoihin. Nyt pitäisi keskittyä maaseudun elinvoimatekijöihin, mutta kaikki kaupungit eivät ymmärrä maaseudun hyötyjä. Esimerkiksi Tampereella pyritään vain ja ainoastaan yhdyskuntarakenteen keskittämiseen.

Eero Uusitalon mukaan sympatia kylien kehittämistä kohtaan on kasvanut, mutta niiden osaamiseen ei vielä luoteta. Toisaalta kylissä ei ole riittävää tahtoa lähteä mukaan todelliseen toimintaan. Nyt on aika alkaa rakentaa todellista vuorovaikutusta kylien ja kuntien välille: nykyiset liitosalueiden toimikunnat ja lautakunnat ovat toimieliminä Uusitalon mielestä aivan liian heppoisia. Todelliseen muutokseen tähtää myös käynnistyvä Voimistuvat kylät -hanke. Kylistä on tehtävä pienin toimintayksikkö. Kylien, kirkonkylien ja kunnan suhde on järjestettävä ja tähän on Leader-toiminnan kolmikantaperiaatteen mukaisesti saatava eri toimijat mukaan. Paikallisdemokratia ei ole pelkästään kunnan sisäinen asia. Laajojen maaseutualueiden kuulumisen kaupunkiin tulee näkyä myös käytännössä. Yhteiseen kehitysohjelmaan kuuluvat niin vastuuvirkamiehet, kyläsuunnitelmat kuin paikalliset toimijatkin. Päättäjien tulisi tajuta, että kaiken ei pidä keskittyä kantakaupunkiin.

Käydyssä keskustelussa peräänkuulutettiin kehitystyölle myyvää nimeä, jotta yhteistyöstä ei tule jäykkää foorumia. Todettiin, että oppimista on kaikilla osapuolilla, sillä myös kylien itsessään on pystyttävä keskinäiseen yhteistyöhön. Kunnan ja kylien yhteistyötilanne vaihtelee paikkakunnittain. Ryhmässä kuultiin, miten Äänekoskella kaupunki ja entiset kirkonkylät ovat heränneet toimintaan: kyläsuunnitelmia on tehty ja kaupunki on aktiivisesti mukana. Sen sijaan Joensuussa 40 kylää on perustanut oman yhteenliittymänsä, koska kaupunki ei hoida asiaa.

Kylien aseman on oltava tasaveroinen keskusten kanssa ja kunnan on pidettävä yhteyttä kyliin, vaadittiin ryhmässä. Kyliä on vahvistettava, sillä nykyisellään ne ovat ainoastaan joukko kansalaisia. Valta on kunnilla, mutta onko nykyinen kuntarakenne tullut jo tiensä päähän? Maakunnat koostuvat yhä harvenevasta kuntajoukosta, joten maakuntien yhdistäminen on todennäköistä. Keskustelussa kysyttiin, miten kuntarakenne järjestetään tulevaisuudessa, sillä pelkät liitosratkaisut eivät ratkaise huoltosuhdeongelmia.

Näkymät ovat siis haasteelliset, mutta peliä ei ole vielä pelattu. Ryhmän asenne oli realistinen, mutta maaseudun nykyistä parempaan tulevaisuuteen uskova. Tästä se lähtee!